

Słownik staropolskich nazw osobowych [Ólengyel személynévtár]. Pod redakcją i ze wstępem Witolda Taszyckiego [Szerkesztette és a bevezetést írta Witold Taszycki]. Tom I. Zeszyt 1 (*A—Beirwolt*). Wrocław—Warszawa—Kraków, 1965. LI + 160 lap

A lengyel névtudomány története bizonyára a legjelentősebb események közé számítja majd az ólengyel személynévtár (a továbbiakban: SSNO.) közzétételének megindulását. Több mint harminc év munkájából születik most meg az a mű, amely kézikönyve lesz mindenkinek, akit a szlávság és vele szomszédos népek régi személynévei érdekelnek. Az SSNO. szellemi atyja és szerkesztője, Witold Taszycki, professzor 1930-ban fogott hozzá az anyaggyűjtéshez. A második világháború után a Lengyel Tudományos Akadémia onomasztikai kutatócsoportot szervezett köréje, s ezzel megteremtette a vállalkozás sikerének reális alapját; egy ember nem győzte volna a munkát. A Krakóban működő kutatócsoport (Pracownia onomastyczna Polskiej Akademii Nauk, Kraków, ul. Straszewskiego 27) Taszyckin kívül hat tudományos munkatársból áll, valamennyien státusos állásban. A munkálatokban hosszabb-rövidebb ideig részt vett több külső munkatárs is; a német eredetű személynévekhez egy konzultáns nyújtott szakmai segítséget. A teljes SSNO. 12—15 füzetből tevődik össze; a húsz (szerzői) íves füzetek évenként követik egymást. A mű lezárására tehát előreláthatólag 1976-ban vagy 1979-ben kerül sor.

Az 1965 végén megjelent 1. füzet bevezetést (V—XVI), szerkesztési utasítást (XVII—XXVII), rövidítésjegyzéket (XXVIII—LI) tartalmaz, és magában foglalja az *Aaron*-tól *Bierwolt*-ig terjedő személynévanyag cikkeit. A bevezetésben tájékoztatást kapunk az SSNO. történetéről, kronológiai kereteiről, legfontosabb szerkesztési elveiről stb. Az SSNO. azokat a neveket dolgozza fel, amelyeket lengyelnek született vagy lengyellé vált személyek viseltek 1500-ig. E felső időhatárt az szabta meg, hogy az ötödik kötetének publikálásánál tartó ólengyel szótárban (Słownik staropolski), amely az ólengyel appellatívumokat mutatja be, ugyancsak 1500 a „terminus ad quem”. Így e két nagyszabású mű kölcsönösen kiegészíti egymást; szükséges még egy ólengyel helynévtár, és az 1500 előtti ólengyel szó- és névkincsről teljes lesz a kép.

Az SSNO. az egyelemű személynévek mellett felöleli a megkülönböztető második névelem mindegyik fajtáját (ragadványnevek, nemzetségnevek, apáról vett nevek, helynévből alkotott nevek stb.), valamint a személynévekből képzett birtokjelölő melléknéveket is. Önálló cikkben szerepelteti az SSNO. a nemesi címerpajzsról vett neveket (herby) és az egy-egy címerpajzs birtokosait harcra hívó jelszókat (zawolania); ezek a heraldikai megnevezések jellegzetes tartozékai az ólengyel személynévadásnak. Figyelmet érdemel, hogy az ólengyelben pusztá helynévből is keletkezettek személynévek (például *Budziszyn*, *Żydowo*). A *Kowal* (tkp. 'kovács'), *Piekarz* (tkp. 'pék'), *Tkacz* (tkp. 'takács'), *Wójt* (tkp. 'községi bíró') típusú megjelölésekről gyakran nem állapítható meg egyértelműen, vajon egyszerű foglalkozásnevek-e (melyek az appellatívumok szótárába, nem pedig

névtárba tartoznak), vagy pedig személynevek. Kétes esetekben a szerkesztők többnyire az SSNO.-ba való felvétel mellett döntöttek.

Az SSNO. idézetanyaga diplomatikai hűséggel kiadott forrásokból származik. A nyomtatásban közzé nem tett emlékek tömegének feldolgozásáról a szerkesztőség lemondott; ez ugyanis az SSNO. elkészülésének időpontját a beláthatatlan jövőbe tolta volna ki. A források rövidítésjegyzéke mintegy 400 tételt tartalmaz, közte számos sokkötetes kiadvánnyal. Olyan nevek esetében, amelyeknek legfeljebb öt előfordulása ismeretes, az SSNO. minden egyes előfordulást idéz megfelelő szövegkörnyezettel. Az ötnél több adattal dokumentálható neveknél az idézetek összeválogatásának szempontjai a következők: a) a nyelvtani alakok teljes szemléltetése; b) a kronológiai fejlődés a legrégibb adatoktól a legújabbakig; c) a nevek viselőinek jellemzése származásukat és társadalmi helyzetüket illetően. Jan Svoboda (ZMK. 7: 101) számításai szerint az SSNO. idézeteinek mintegy kétharmada a XV. századból, egyharmada pedig az előző századokból való. Etimológiai magyarázatot és gyakorisági indexet az SSNO. cikkei nem adnak.

Mutatványként közlöm a magyar *Veszprém* városnév etimológiájához (l. Melich: HonfMg. 398; Kniezsa: StudSl. 11: 18) fontos ólengyel *Bezprzem* személynév cikkét a SSNO. 1. füzetének 129. lapjáról:

„*Bezprzem* (?), *Bezprzym* (?) l. *Bezprzem* (?): *Bez b r i e m* (!) ... interfectus est 1032 MPH II s. 766 (cf. *infra cap.* 2).

Mysecho ... a fratre suo *Bez b r i e m o* (!) subita invasione proturbatus ... est 1031 MPH II s. 765.

2. *Bezprzym* (?): Bolizlavus ... ab Ungaria sumpsit uxorem, de qua habuit filium *Besprim* nomine XI *Thiet* s. 225 (cf. *supra cap.* 1).”

(A bemutatott cikkben szereplő forrásrövidítések feloldása: MPH = Monumenta Poloniae Historica I–VI. *Thiet* = Kronika Thietmara. Poznań, 1953. — Az idézetek utáni arab vagy római szám a forrás keletkezésének évét, illetőleg évszázadát jelzi.)

A lengyel lexikográfusok az ólengyel személynévtáron és az ólengyel szótáron kívül két további nyelvtörténeti szótáron is dolgoznak: az egyik a XVI. századot, a másik pedig a XVII. századot és a XVIII. század első felét fogja át. Szervesen illeszkedik e történeti szótársorozathoz a mai lengyel irodalmi nyelv nagyszótára (Słownik języka polskiego), amelynek eddig nyolc kötete jelent meg, és a készülő új lengyel tájszótár.

Van mit tanulnunk a lengyel lexikográfiából.

Kiss Lajos

Nyelvművelő tanulmányok és cikkek sajtószemléje

(1961–1962)

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának nyelvészeti tudományos diákköre — az 1963–64-ben elsőéves magyar szakos hallgatók segítségével — folytatta a nyelvművelő bibliográfiák készítésének immár hagyományos munkáját (vö.: Nyr. 85:256–65 és 87:477–88). Ennek eredményeként készült el 1961 és 1962 sajtójának alábbi következő szemléje.

Az átnézett 59 újság, hetilap, folyóirat és szaklap közül a következők tartalmaztak nyelvművelő, helyesírási, stilisztikai cikkeket:

Újságok: budapestiek: Esti Hírlap, Hétfői Hírek, Magyar Nemzet, Népszabadság, Népszava; vidékiek: Dél-Magyarország, Dunántúli Napló.

Hetilapok: Élet és Irodalom, Figyelő, Ludas Matyi.